

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 37.

ZATERDAG 11 SEPTEMBER 1909.

Foto Aug. F. W. Vogt. GEZICHT OP DE BETUWE VAN DEN WAGENINGSCHEN BERG AF.

INHOUD:

GEZICHT OP DE BETUWE VAN DEN WAGENINGSCHEN BERG AF. ILLUSTRATIE	BLZ. 449
HET NATURALISME IN HET BUITENLEVEN IX, WEERWOLVEN, DOOR G. DE GRAAF.	450
HET ZEEGRAS, DOOR W. J. M.	451
LUCHT (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS	451
DE GROOTE TUINBOUWTENTONSTELLING TE ZEIST, II, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 452—456
NEWPORT, DE AMERIKAANSCH BADPLAATS, DOOR V. D. M.	BLZ. 455
HET GEHEUGEN DER KIPPEN, DOOR G.	458
IN DE KRABELBUURT, GEÏLLUSTREERD	458
BATAVIASCH VUCHTEN, III, GEÏLLUSTREERD.	459
BOEKAANKONDIGING.	459
BALI EN PERGANUM, GEÏLLUSTREERD.	460

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle copie ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

HET NATURALISME IN HET BUITENLEVEN.

IX. WEERWOLVEN.

IN ons Veluwsche geboortedorp, dat een geheel ander was als het tegenwoordige, tot onherkenbaar wordens toe verbouwde vlek met zijn villa's en kazernementen, — in dat eenvoudige, rustige heidedorp, waar bijna ieder vee en varkentjes hield of zelf tuinierde, — stond in ons dorpseinde een boerderij vlak langs de straat.

't Was een bouwvallig huis met vervallen rieten dak; erf en woning zagen er rommelig en verwaarloosd uit, 't leek erg donker in huis achter die altijd laaghangende gordijnen en bovenal: er dreigde iets geheimzinnigs, een beklemming daar binnen. We gelooven niet voor iemand ooit zoo bang te zijn geweest als voor den bewoner van dat huis, want die was een tooverpot! Hij hield het met den Booze en had den naam van uit weerwolven te gaan.

Nu, hij was een zonderling; zijn koolzwarte oogen stonden diep in de holten van een ongezond, bleek, wildbaardig gezicht. Zijn borstelige wenkbrauwen waren dicht aaneengegroeid en gaven met de veel te lange hoofdhaaren iets ruigs aan de norsche verschijning; op zichzelf al voldoende om brutaler jongens als wij waren op de vlucht te doen slaan. Hij leefde als weduwnaar met een paar kinders, bijna zonder vrouwelijke gezinshulp, ging met niemand om, kwam in geen kerk of kluis en ieder, die hem niet beviel, wees hij de deur.

Vermoedelijk was de man een zonderling geworden door de bejegening van zijne medemenschen ondervonden, slachtoffer van hun bangen afkeer voor wat ze in hem als tooverpot en weerwolf meenden te duchten, — beklagenswaardige, rustloos gefolterde ziel, levend onder den vloek van dommen afschuw en stage miskenning. Dat begrepen we evenwel eerst veel later! Toen wisten we in hem slechts den baarlijken duivel, die weerwolven kon, zich veranderen in wolf, hond, of kat, om zoo bij nacht en ontij rond te waren als verschrikking der braven.

Eens moesten we om 'n boodschap bij hem en we protesteerden: — 'k Durf niet!

— Je moogt niet luisteren naar domme praat, foei! die man is zoo goed als ieder ander! Gauw naar hem toe en doe je boodschap!

Schoorvoetend gingen we en vonden de voordeur van het spookhuis gesloten; achter stond de deeldeur half open; aarzelend schoven we binnen, stonden eenzaam op de schemerige deel.

— Volk! riepen we en wachtten.

Rechts in den donkeren koestal stonden snuivend en zachtneurend een paar druipneuzige koebeesten ons aan te staren. Links, waar paardengestommel uit den stal dof opbonkte, teekenden zich in het halfdonker wanmolen en snijbank, daarachter ging alles schuil in duister van spinnehoeken en stofnesten. Boven de stallen en in de hoogte tot het dak, op stroo- en houthilten

gaapten wijde, donkere ruimten ons tegen. Angstig blikten we omhoog in die eindloos diepe nachtkuilen van fulpen donker, welke we ontzaglijk en geheimzinnig als naderend onheil boven ons hoofd voelden.

Haastig gingen we een paar schreden verder de deel op, riepen benepen nogmaals: — Volk! en beluisterden de zwijgende ruimte van het benauwend stille huis. In het zwoele, broedende donker boven ons weifelde op een enkele plek zwak daglicht door een groenig glazen dakpan naar binnen; vlak daarnaast klemde te dichter de ravenzwarte duisternis.

Muizen ritselden en knabbelde ergens in hoog opgeborgen erwtentstroom. We huiverden. We waagden ons tot de binnendeur, rammelden met de klink, kierden de deur even open en riepen weer. Geen antwoord!

Toen, eensklaps, kwam van buitenaf een groote, zwarte kat over de onderdeur de deel opgewipt, klom vlug een laddertje op tot boven den stal, waar zij ons op de donkere stroohilt nijdig en strak ging zitten aankijken. Twee groen lichtende oogballen schoten fosforglans in 't donker, schenen steeds feller groen te stralen hun valsch, koud licht, schenen grooter te worden, te groeien steeds daar in het deinzende duister.

Door vreemden schrik bevangen, stonden we daar roerloos, als verstijfd, en keken met wijde angstoogen terug in die woedende lichtschrijving van den boezen kattenblik. We stonden met knikkende knieën, aangegrepen door hevigen angst, die ons over den kouden rug schokte, die ons den adem afneep in de opgekropte, hikkende keel, — tot we eindelijk begrepen: — De weerwolf! de weerwolf! Tot we vluchtten met boven het hoofd geheven handen, loopend met razende vaart om het lijf te bergen, en eerst bedaarden op eigen, veilig erf.

Thuis dorsten we toch niets daarvan te zeggen. — Er was geen mensch thuis! logen we.

De weerwolf! Hoe onuitwischaar blijven de eenmaal bezonken voorstellingen in 's menschen ziel gegrift staan, welk een levenstaaiheid bezitten de verbeeldingen van het volksgeloof!

Los van de werkelijkheid, als pure fantasie blijft de weerwolf rondspoken. Sedert onheuglijke tijden is de wolf verdwenen uit de ons omringende dierenwereld, slechts nog het sprookje bewaart er de heugenis van, doch de weerwolf-idee blijft nog tot op dezen dag als verschrikking van menigen buitenman zich handhaven. Ze is trouwens zoo oud als de menschheid en vrijwel onder alle volkeren der aarde verspreid, althans de voorstelling, dat bepaalde menschen een dierengedaante zouden kunnen aannemen, waaronder zij als gevaarlijk geducht worden.

Uit Azië, de bakermat der volkeren, ook het vaderland van zoo menige wolvensoort, heeft het begrip zich naar alle oorden verspreid, en wie zich Kipling's verhalen uit „the jungle” herinnert, weet, dat de mensch-wolf daar nog lang niet afgedaan heeft. De afkomst van het woord „weerwolf” (Angelsaksisch „verevulf”, d.i. man- of menschwolf) wijst op hetzelfde begrip als de Grieksche „lycanthropos” of wolfmensch.

Lycan toch was de koning der Arcadiërs, die tot straf voor het eten van menschenoffers door Jupiter werd herschapen in een wolf. De latere Grieksche literatuur meldt nog tal van die herscheppingen in dierengestalte. Ook den hedendaagschen Grieken is de geduchte wolfmensch nog niet geheel vreemd.

De Romeinen kenden verscheidene nachtspoken, die van gedaante verwisselen konden. Zoo waren de lamieën vooral op menschenbloed belust, speciaal op dat van jonge mannen, waarom zij gewoonlijk de gedaante eener schoone vrouw aannamen, daardoor hun slachtoffers wisten te bekoren en te naderen, waarna zij zich aan hun hartebleed te goed deden. Echte „mangeuses d'hommes”. Brrr!

Bij Petronius evenwel vinden we het verhaal van een weerwolf, en wel in denzelfden vorm als ook een onnoozele Betuwsche landman van thans het ons woordelijk geven zou. Het afleggen van kleeren om daarmee dan in een wolf veranderd bosch en veld onveilig te maken, het overvallen en verslinden van vee op een landhoeve, waarbij de vervolgdde wolf een halswond opdoet, wordt ook daar gevolgd door de mededeeling, dat de weerwolf den volgende dag, weer als mensch, bij den heelmeeester werd aangevonden om een wond in zijn hals te laten verbinden. Ook bij ons geen tooververhaal of de onder de vermomming opgelopen kwetsuur verraadt den tovenaer of de heks.

Bewoners van Noord-Europa, die in hun bosschen en op de vlakten van het laagland oudtijds in den wolf zulk een geweldig roofdier te bekampen hadden, kenden ook de metamorfose van den gevloekten mensch in wolvengedaante. In de godenleer der Germanen is Fenrir, de wereldwolf, een zeer booze geest; de wolven Skoll en Hate traden op als vervolgers van zon en maan. Bij verduisteringen van die hemellichamen verkeerden onze vroegste voorvaders hier in angst en spanning over hun lot, vreesden dat de wolf zou overwinnen en zon of maan verslinden. Met hevig schreeuwen moedigden ze de in nood verkeerende lichten aan, ze maakten geraas op allerlei manieren om den wolf te verjagen. Groot was de vreugde als de schaduwen van den dreigenden, donkeren muil verdwenen, en de lichten des hemels weer in hun volen glans als overwinnaars praalden. Geen wonder, dat de wolfenfiguur, als abstractie voor verschrikking, door de Germanen weer belichaamd werd gedacht als vermomming van gevreesde tovenaers, of zich buiten de gemeenschap in de afzondering der bosschen terugtrekkende enkellingen. Vooral toen in de omgeving der dorpen de wolven in aantal verminderden, werd de minder

veelvuldige verschijning van een wolf 'n buitengewone gebeurtenis, waarbij de fantasie op buiten-natuurlijk terrein vrij spel kreeg.

Te meer grond voor deze veronderstelling vinden we in het feit, dat b.v. de Lijflanders eeuwenlang voor vast geloofden, dat naburige volkeren tegen het midden van den winter in wolven veranderden, bij groote troepen te zamen de rivieren overgezwoomen kwamen, om schrik en dood in het land te brengen en allerwege schade aan te richten. Het volkomen natuurlijke feit, dat de hongerige wolven van het Russische Noorden bij winterkoude een Zuidelijker en Westelijker gelegen voedselgebied zochten, bij hun zwerftochten steeds driester optredend, wordt ook daar dienstbaar gemaakt in de voorstelling der weerwolven.

De grootste draagkracht aan het geloof in den weerwolf is echter verleend door de Inquisitoriale vervolging van toovenaars, waarbij het uitstervende begrip van menschwolven onder ons naar voren gehaald werd en van officieele zijde als vaststaand feit werd toegelaten.

Het Christendom had al wat uit het Naturalisme restte in betrekking met den Duivel verklaard, het had den wolf, de kat, de slang, enz. als evenveel vormen genoemd, waaronder Satan en zijn dienaren zich vertoonden en den mensch schade of letsel toebracht. Daaruit is te begrijpen hoe de processen naar aanleiding van den beruchten bul van Paus Innocentius VIII in 1484 en v.v. gevoerd, zeer beslist menschen als weerwolven aanwezen en hen in den dood voerden. Vooral in Frankrijk, België en in de Nederlanden komen nauwkeurig omschreven gevallen voor, waarbij het veronderstelde wezen en de daden van die ongelukkige weerwolven op verwonderlijke wijze tot in bijzonderheden door den inquisiteur aan het licht werden gebracht.

Bekende b.v. niet in 1595 Volkert Dirks te Amersfoort na allerlei pijniging en het ondergaan van de waterproef, dat hij van den Duivel een wambuis en een doek in ruil voor zijn zieleheil ontvangen had, met behulp van welke kleedingstukken hij de wolven- of kattengedaante kon aannemen. Voorts „op de bleijke tot Amersfoort te zijn geweest in gedaente van een grauwe kat, nadien de boese vijant hem zijn boxen uijtgetoogen en met olie of diergelijcken gesmeert hadde, alwaer sij geweest zijn tot 5 of 6 katten in 't getal en t' samen gedanst te hebben!”

In dienzelfden tijd werd te Arnhem een weerwolf geworgd en verbrand, die eveneens bekend had van den Booze een „sletgen” ontvangen te hebben. Gedurende drie jaren had hij zich daarmee gedurig in een wolf veranderd. Hij bezat dan wel menschenverstand, doch kon niet spreken en maakte dan tezamen met andere wolven, soms wel een tiental, waarbij Satan zelf ook wel eens medeliiep, den omtrek onveilig.

Waar als bewijsmateriaal van schuld zulke bekentenissen officieel de waarde van feiten werd toegekend, kon het weinig anders, of het geloof aan weerwolven nam bij het volk een zeer vasten vorm aan. Wat zoo beslist het eigendom der volksverbeelding was, kon zich eeuwenlang handhaven.

Als we daarom een Gelderschen buitenman van thans hooren vertellen hoe te middernacht bij gindsch boschje u een weerwolf op den rug springen zal om zich een eind mede te laten dragen of u in den hals te bijten, hoe een weerwolf alleen doodelijk te treffen is door een hooivork vlak tusschen de gloeiende oogen te planten, hoe iedere stok, behalve een van vlierhout, op zijn rug in stukken springen zal — dan hebben wij daarin de bevestiging te aanvaarden van den regel, dat de mensch niet licht zijn oude symbolen verlaat. Een geweldige verschrikking kon nu eenmaal nooit beter voorstelling erlangen, als aandreigend met vurige wolvenoogen, met wijdogengesperden, bloedig rooden muil, waarin ijzingwekkend het sterke wolvegebit blikkert, en recht op ons af komend. Sluit dan de oogen en verwacht den beet van den weerwolf!

G. DE GRAAF.

HET ZEEGRAS.

HET zee gras of wier is eene plant, die hier in Holland groeit op de zoogenaamde waarden. Waarden zijn uitgestrekte ondiepten in zee, binnen de zeegaten, die bij laag water nagenoeg droog komen te liggen. Deze waarden worden dan ook wierwaarden genoemd. Vooral rond het eiland Wieringen — de naam zegt het reeds — komen uitgestrekte wervelden voor en is op dat eiland een voornaam middel van bestaan. Ook bij Texel vindt men uitgestrekte wierwaarden.

De meesten onzer lezers zullen het zee gras wel kennen, maar dan zeker in gedroogden toestand, als het reeds dienstbaar is gemaakt voor vulling van matrassen of bedden.

Het wier is groen gekleurd en groeit in breede halmen, die verbaasd lang kunnen worden en zeer taai zijn.

Het wier wordt in den zomer op bepaalden tijd gemaaid, dit maaien is echter niet aan iedereen toegestaan.

De gemeente Wieringen heeft het monopolie voor den wieroogst — als ik het zoo noemen mag. Ieder, die wil maaien, kan, tot een beperkt aantal pakken, consenten daarvoor bekomen. Voor ieder pak wier van 50 tot 100 K.G. wordt een vaste prijs betaald.

Het maaien van zee gras gaat aldus in het werk. In een vlet of schuitje trekt men er op uit om met den achtereb op de wierwaarden te zijn. De vlet of schuit wordt ten anker gelegd. Met een hoos — dat is een leeren broek, die tot bijna onder de schouders reikt — aan, gaat men te water, gewapend met een gevone zeis. Een net is reeds gespannen om er het afgemaaide wier in op te vangen.

Bij kentering van het getij staakt men het maaien, trekt het net toe en haalt met tweetandige, kromme haken het wier in vlet of schuit.

Dat dit werkje, hetwelk half onder, half boven water geschiedt, verbaasd inspannend en vermoeiend is, laat zich begrijpen.

Is het zee gras aan wal gebracht, dan blijft het eenigen tijd aan den dijk liggen, of wordt naar het land gereden om het daar — zooals men dit noemt — te laten sterven. De geheele dijk langs Wieringens en Texels kust is dan ook in den zomer geheel belegd met wier. Het is een lange, zwarte streep, de grens tusschen de zee en het land.

Is het „gestorven”, dan wordt het naar het land gereden en in de sloot met zoet of brak water geworpen, om daarin de zoutdeelen uit het wier te laten afscheiden. Het zee gras wordt daardoor zwarter. Daarna wordt het weer op het land gehaald om het te laten drogen, dan op hoopen gezet en vervolgens per as naar het wierpakhuis gebracht, waar het in pakken van 50 en 100 K.G. wordt geperst. In dien vorm wordt het zee gras in den handel gebracht.

Van niet alle wierwaarden echter wordt het wier gemaaid, wat tengevolge heeft, dat het, zoodra het rijp is, van den wortel wordt geslagen door kracht van stroom en golfslag.

Dat wier wordt door wind en stroom meegesleurd, zoodat men in zee geheele velden zee gras aantreft.

Het gebeurt wel, dat het zó dik drijft, dat een zeilvaartuig er met stil weer niet doorheen kan worstelen. Dikwijls ziet men meeuwen er zonder stoornis over rondwandelen en een onvoorzichtig vischje, zooals geep, dat zich er door heeft weten te wringen, soms geen uitweg meer kan vinden naar de diepte en zoo jammerlijk omkomt.

O, wat kan het bij stille avonden een heerlijk gezicht zijn als er wier langs de kust drijft! Zooals men weet, nestelen de lichtgevende phosphordiertjes zich gaarne tusschen het zee gras. Gooit men een steen in het water, dan zijn de spatten alle zilverbelle-tjes en een groote kring zilverglans verspreidt zich over het water. Een verrukkelijk schouwspel is het dan.

Heeft men het voorrecht op zoo'n avond een boottochtje te maken, dan is de golfslag, die de boot maakt, één zilveren streep. Het is in één woord: majestueus.

Dat losdrijvende wier blijft natuurlijk niet geheel nutteloos rondzwerfen. Er zijn honderden kustbewoners, die ieder uur van den dag uitzien of de wind ook naar de kust waait en het wier met zich voert. Is de wind zoo goedgunstig, dat hij voor hen sleepersdiensten verricht en het zee gras naar de kust brengt, dan zijn er rappe handen genoeg, gewapend met haken, die den welkomen buit, welke aan grondstof niets kost, op de steenglooijing van den dijk te halen. Dit wier ondergaat dezelfde bewerking als het gemaaide. Het is echter minderwaardig, doordien het niet zoo lang is als het laatste en door het dikwijls lange rondzwalken met verschillende andere stoffen vermengd is.

Nochtans vinden honderden kustbewoners met het behandelen van dat wier een bestaan. Zonder dat zou 't voor hen zelfs gelijk staan met 's winters gebrek te lijden.

Ook dit aan strand halen is een vermoeiend werk. Uren lang met een tweetandigen krommen haak het zee gras op de steenen trekken en dat bij dag en nacht, bij mooi en slecht weer, dikwijls klets nat en door zee- en door regenwater, neen, voor hun plezier doen ze het niet.

Het wier wordt hoofdzakelijk gebruikt voor het vullen van matrassen, opvulling van stoelzittingen en tusschen plafonds in de steden tot demping van het geluid. Indertijd, toen hier de cholera heerschte, was er groote vraag naar wier voor vulling van bedden in de hospitalen en gasthuizen.

Vroeger werd het veel gebezigd voor versterking van dijken, waar het zich goed voor leende, wijl het — indien met aarde van de lucht afgesloten — een goedkoope en stevige grondstof was. Nog wordt het wel daarvoor gebezigd, doch niet meer in die mate als vroeger. Te Den Helder bestaat nog het zoogenaamde wierhoofd. Tegenwoordig gebruikt men meer zand, steen en beton, waarop de zee niet zooveel invloed heeft als op zand en wier.

W. J. M.

LUCHT.

Zij strookt den rozeknop voor 's armen kleine ruit
En orchideeë-kroon in vorstelijke tuinen,
Waart door de zilverstraat, die hoog-op uit arduinen
Bassin met blanke pluim de tinteldroppen spuit.
Zij steekt het blauwe hoofd hoog boven bergen uit,
Streelt met onzichtb're hand der rotsen harde kruinen
En vaart met schetterklank door lange bergbazuinen,
En perst uit gladden steen klinkklaar kristalgeluid.
De domheid telt haar niet, want zij kan haar niet schouwen,
De dwaasheid acht haar niet, want zij pakt haar niet beet;
Waanwijsheid stelt in haar al evenmin vertrouwen,
Wijl zij haar algemeen en licht verkrijgbaar weet;
Alleen de wijze wil haar in zijn woning houën,
Zet deur en venster wijd en voor haar komst gereed.

J. WINKLER PRINS.

ERRATUM. — In het vorige No. staat op pag. 441, 34e regel van boven: zie onze afbeelding op pag. 445, lees: pag. 440.

RED.

Foto H. Bickhoff.

GEDEELTE VAN HET ACHTER-TERREIN IN VOGELVLUCHT.

DE GROOTE TUINBOUWTENTONSTELLING TE ZEIST.

II.

NA onder het hooge geboomte van het middenterrein even vertoefd te hebben, zetten wij onze wandeling voort en bemerken dan in de eerste plaats een ruime verkooptent, waar de vereeniging „Westlandia” dagelijksch versch fruit te koop aanbiedt. Prachtige vruchten zijn hier te zien, om het publiek te doen watertanden en als het ware tot koopen te nooden. Ons Hollandsch publiek moet de vruchten nog in den mond gestopt worden, voordat zij die koopen, en waar men langs verschillende wegen beproeft het gebruik van inlandsch fruit meer ingang te doen vinden, daar is het een goed denkbeeld hier een dergelijke verkoopgelegenheid te openen.

Uit het bosch komende, staan wij in de eerste plaats voor een rozentuin, die zeker zeer mooi zou geweest zijn, indien de Rozen volop gebloeid hadden. De slechte voorzomer en vooral de regen van de laatste dagen zijn echter oorzaak, dat er al heel weinig bloemen op te bewonderen zijn, wat wel jammer is, daar de keuze der soorten lang niet slecht was.

Achter deze rozentuin bevindt zich een inzending geneeskrachtige kruiden van een onzer Rijksinrichtingen. Deze inzending is geheel klaar gemaakt volgens de Nederlandsche pharmacopae, zoodat er zoowel éénjarige planten als boomen en heesters in te zien zijn. Op de etiketten staat niet alleen de wetenschappelijke naam, doch ook het gebruiksartikel vermeld. Uit den aard der zaak is deze collectie meer belangrijk dan mooi, toch zou het ons verwonderen, indien menig dokter of apotheker er niet met genoegen naar kijken zal.

Ter zijde van de beide inzendingen bevinden zich twee z.g.n. wintertuinen. Er staan in de beide gebouwtjes inderdaad zeer mooie planten en zij vormen een aardig geheel. Maar hadden de inzenders voor een particulier een dergelijken wintertuin gemaakt, dan zouden zij er zeker de helft der planten weer uit moeten nemen. Er staat veel te veel in. Een eerste vereischte van een wintertuin is, dat men er zich behoorlijk in bewegen kan en noch in den een, noch in den ander is dit het geval.

Tegenover den Rozentuin bevindt zich, aan de andere zijde van het pad, een groote inzending *Pioendahlia's*. Wellicht zullen de planten tegen het einde van de tentoonstelling mooi zijn, bij de opening was er nog niet veel aan te zien, hoewel zij de beste en mooiste verscheidenheden moet bevatten. Het was van den inzender niet erg slim zijn planten in potten te kweken, waardoor deze collectie thans ver achterstaat bij die, welke in het voorjaar waren uitgeplant. Het kweken van *Dahlia's* in potten is, zooals ook hier nu weer te zien is, nooit erg aan te bevelen.

Als allernieuwste verscheidenheid is ingezonden de *Dahlia Princess Juliana*, de bloemen, die zij laat zien, doen vermoeden, dat het een verdienstelijke aanwinst is.

Ter weerszijden van de ruime brug, die naar het achterterrein voert, staan twee reuzen Oranjeboomen. Dit zijn inderdaad prachtexemplaren, zooals men ze niet veel meer ziet. Bekend is het, dat het meerendeel dezer planten hier te lande ziek is, er mooie exemplaren er niet heel veel meer van gevonden worden. Deze twee nu toonen, dat zij er nog wel degelijk zijn, de kerngezonde planten lachen ieder als het ware tegen en de zachte

oranjegeur der bloemen is reeds op een afstand merkbaar. Om twee zulke groote exemplaren te vervoeren, moet een heel werk geweest zijn.

Over de ruime brug gaande, staan wij thans voor het uitgestrekte achterterrein en genieten volop van den schoonen aanblik, die het oplevert. De royale opvatting van dit gedeelte der tentoonstelling doet zoowel de ontwerpers als de uitvoerders alle eer aan. De gedachte iets grootsch te maken, heeft hier voorzorgen en door een juist gebruik te maken van de ingezonden planten is men daar uitnemend in geslaagd. Het geheel is ruim en rustig, kleurrijk en toch niet bont. Van welken kant men dit gedeelte ook overziet, steeds maakt het een alleraangenaamsten indruk en niemand kan men spreken, die daar niet mede instemt. Jammer, dubbel jammer is het daarom, dat de gesteldheid van het terrein zooveel te wenschen overlaat, dat er paden zijn, die onbegaanbaar kunnen genoemd worden. De uitvoerders hebben te veel op goed weer gerekend en niet voorzien, dat, mocht het weer zoo slecht worden, als thans feitelijk het geval is, al hun moeite en zorg te vergeefs zou zijn geweest. Dit stuk grond toch, een gewezen weiland, ligt zeer laag en de grond zelf bestaat uit een veenachtige, bijzonder waterhoudende klei. Was het weer mooi en droog geweest, dan zou het zeer goed begaanbaar zijn, doch nu, met de aanhoudende regenbuien, is het op sommige plaatsen in een modderpoel herschapsen, waar geen doorkomen aan is. Had men gezorgd, de paden behoorlijk te draineeren en door een flinken vijver voor voldoende waterafvoer gezorgd, dan zou zeker de teleurstelling, die thans de terreincommissie ondervindt, voorkomen zijn. Moeite en zorg zijn er zeker voldoende aan dit terrein besteed, doch men is er mede begonnen, toen het te laat was en de daardoor begane fout is moeilijk geheel te herstellen. Een goede les voor de toekomst is dit zeker.

Schade aan den aanblik van het geheel doen deze paden echter niet en hij, die niet bang is voor een paar vuile schoenen, heeft in hetgeen hij ziet, spoedig deze misère vergeten.

Op den achtergrond van dit terrein verheft zich het z.g.n. Regeeringsgebouw, een ruim, net getimmerte, niet door de Regeering zelve, zooals velen denken, doch door de tentoonstellingscommissie gebouwd, om aan de Rijksinzendingen een plaats te verlenen. Het is een inderdaad mooi gebouw, dat een sierlijken achtergrond vormt. Voor dit gebouw ligt een ruime symetrische aanleg, die, zooals wij reeds zeiden, een zeer aangenaam indruk maakt. In het midden verheft zich een sierlijke, groote vaas met bloemen en planten smaakvol gevuld. Het groote middenpad is aan weerszijden omzoomd met een aantal vierkante, pyramidevormige *Buvus*-boompjes, allen juist even groot en in dezelfde model kuipjes. Deze omlijsting van dit pad voldoet uitnemend. De geheele aanleg bestaat verder uit zeer mooie grasvlakten, waarop in geheel vrij een aantal in vorm gesnoeide *Buvus*- en *Tavus*-boompjes staan. In allerhande vormen zijn die boompjes hier aanwezig. Wij zien er zuivere kogels van, een tafel, een stoel, een spiraal, een hoorn, een vaas, alsmede verschillende vormen van dieren, zooals honden en beeren, kippen en duiven. De meeningen over dergelijk soort van boomen zijn sterk verdeeld, de een verfoeit ze juist

zoo hard als de ander ze prijst. Weg te cijferen valt het niet, dat het kunststukjes van cultuur zijn, waarvoor het dorp Aalsmeer een wereld-vermaardheid heeft. Enkele der vormen eischen jarenlange zorg om ze zoo te verkrijgen, en er zijn dan ook slechts weinig kweekers in ons land, die deze cultuur verstaan. Nog kortelings zagen wij een tuin, waarin enkele van deze vormbuxus een zeer goede figuur maakten, doch laat ons er bij zeggen, dat het geen nabootsing van dieren waren, die in den regel een tuin geheel ontsieren. Alleen in een geheel passende omgeving moeten dergelijke vormboompjes geplaatst worden en dan nog wel met een zeer gekuischten smaak, is men er niet zeer voorzichtig mede, dan vloeken zij gewoonlijk met de omgeving en bederven den tuin.

Dit laatste nu is hier geenszins het geval, zij vormen hier met den geheelen aanleg van het terrein een zeer passend geheel en als een typisch Nederlandsch produkt van kweekerkunst verdienen zij de eereplaats, die men ze hier gaf.

Teneinde eenige levendigheid aan de grasvlakten te geven, heeft men er hier en daar enkele banden met bloeiende planten in aangebracht, die een aangename afwisseling bieden. Weer zijn het voornamelijk *Begonia's*, die hiertoe gebruikt zijn, en wel hoofdzakelijk *Begonia semperflorans* verscheidenheden, doch wij zien hier ook enkele randen met pracht-variëteiten van *Knolbegonia's*. Duidelijk blijkt hier de waarde van deze plant voor perkbeplanting. De exemplaren zijn in potten gekweekt, wat met het oog op het terrein zeker wenschelijk was, doch zij mogen terecht gezien worden. Ook de banden met *Salvia's* voldoen zeer goed, niettegenstaande zij vrij sterk van den regen en de koude geleden hadden. Ook merken wij hier enkele bander op, beplant met *Celosia plumosa superba*, z.g. Plumhanekammen, duidelijk valt de waarde van deze soort voor het beplanten van perken in het oog, de sierlijke vorm en levendige kleuren maken ze daar bij uitstek geschikt voor. De hier tentoongestelde planten waren, het moet gezegd worden, al bijzonder mooi. Ook van de *Celosia cristata*, de gewone Hanekam, zien wij hier nog een zeer mooi vak. Eveneens zijn hier en daar enkele banden met *Stamrozen*, *Stamfuchsia's* en *Heliotropen* beplant, duidelijk toonen de ingezonden planten, wat er bij een zorgvuldige cultuur ook op deze wijze van haar te maken is. Als geheel is dit middengedeelte uitstekend geslaagd, de indruk, die het maakt, is inderdaad zeer mooi en gaat men hetgeen er op tentoongesteld is, wat meer in bijzonderheden bekijken, dan krijgt men een goed denkbeeld van de kunde van vele onzer kweekers.

Het ruime middenvak als het ware omvattende, zijn enkele boordbedden aangebracht. Vele onzer lezeressen en lezers zullen deze bedden allicht beter kennen onder de Engelsche benaming van herbaceous of mixed borders. Zij zijn dan ook oorspronkelijk een Engelsche vinding. Het aarleggen en beplanten van een dergelijke border is heusch lang niet ieders werk, het eischt, behalve goeden smaak, een zeer groote plantenkennis. Het doel is toch voornamelijk door het gebruik maken van z.g.n. vaste-planten, doch

Foto H. Bickhoff.

DE TENTOONSTELLING TE ZEIST.
STAND VAN D. TURKENBURG, TE BODEGRAVEN.

ook door toepassing van één- en tweejarige planten, alsmede van knol- en bolgewassen op een beperkte ruimte, het geheele jaar door, zooveel mogelijk bloemen te hebben. Nu spreekt het wel van zelf, dat hij, die een dergelijk boordbed aanlegt, niet alleen de juiste bloeitijd, doch ook den vorm, hoogte en kleur der bloemen van de te gebruiken planten goed moet kennen om een geheel te vormen, dat niet alleen steeds bloemrijk, doch ook zeer smaakvol is. Gelukkig behoeven wij niet te aarzelen om te erkennen, dat de inzenders er van hun doel bereikt hebben en de opgaf was heusch niet gemakkelijk, daar het grootste gedeelte der vasteplanten om dezen tijd van het jaar reeds uitgebloeid is. Toch toonen de ingezonden borders nog een overvloed van bloemen, waarin weliswaar de gele kleur den boventoon voert, maar waarbij door het gebruik maken vooral van *Phloxen*, alsmede van bladplanten, een goed geheel is verkregen.

Duidelijk toonen deze borders, dat hij, die ze wil aanleggen, heusch niet meer de hulp van een Engelschman behoeft in te roepen, dat onze Nederlandsche kweekers het ook wel kunnen.

Ook het ingezonden rotspartijtje is zeer smaakvol gemaakt, en toont, hoe op een kleine oppervlakte ruimschoots gelegenheid

Foto H. Bickhoff.

DE TENTOONSTELLING TE ZEIST. GEDEELTE VAN HET ACHTER-TERREIN IN VOGELVLUCHT.

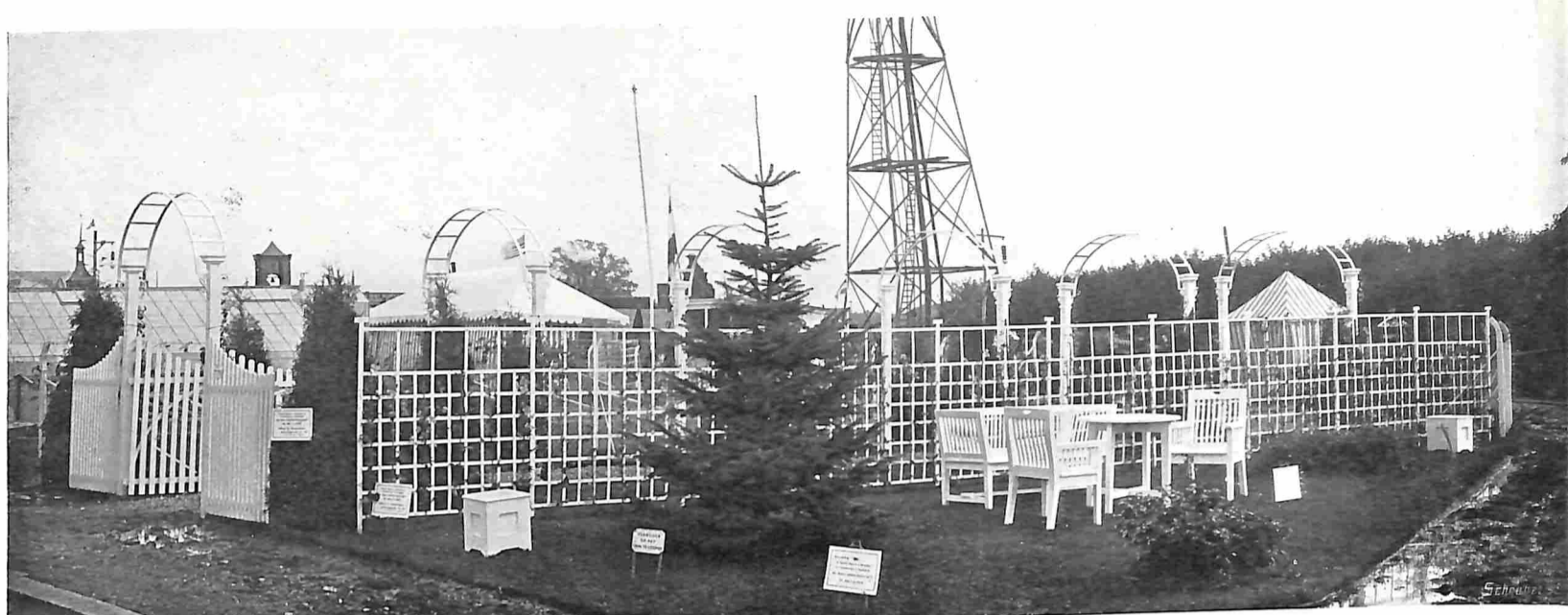

Foto H. Bickhoff.

DE TENTOONSTELLING TE ZEIST.
SIERHEKWERK GEHEEL VAN IJZER. INZENDING VAN BLASS & GROENEWEGEN, DE BILDT.

voor het kweken van alpinen kan worden geboden. De beplanting er van was werkelijk verdienstelijk, in het oog houdende, dat rijk bloeiende rotsplanten er in de en tijd van het jaar niet meer zijn. Jammer is het, dat dit geheel ontsierd wordt door de cementen bloemvazen, die er vlak bijstaan. Deze voorwerpen op zich zelf zijn al leelijk en daar geplaatst voldoen zij al bijzonder slecht, omdat zij het rotsgroepje geheel bederven.

De omgeving van het Regeeringsgebouw is zeer stemmig gehouden, daar men er voornamelijk *Conifeeren*, *Rhododendrons* en *Ilex* heeft geplaatst. Er zijn inderdaad mooie, kloeke exemplaren onder, die wel gezien mogen worden. Toch kan dit gedeelte ons geenszins bekoren, wij zouden haast zeggen, het is het eenige deel van de geheele tentoonstelling, dat niet af is, waar men als het ware wat heeft over heen geloopt. Er was toch werkelijk materiaal genoeg aanwezig, om ook hier een passend geheel van te maken.

Slaan wij het pad in, dat zich ter rechterzijde van de brug, naar het achterterrein voerende, bevindt, dan staan wij al dadelijk voor een groot gazon met een zeer mooi bloemen-arrangement. In het grasveld zelf zijn steenblokken als het ware hier en daar neergesmeten, waartusschen kleinere sierplantjes, *Conifeeren*, *Erica's*, *Cassia's*, enz. geplant zijn. Dit geheel pleit zeer voor den goeden smaak van den inzender. Rondom het voorgedeelte staat een rand zeer mooie stam-*Pelargoniums* met een onderbeplanting van *Pyrethrums* en witte *Anemone japonica*. Vooral deze witte onderbeplanting maakt een inderdaad zeer mooi effect. Uitnemend voldoet ook een groot vak met de donker steenroode *Pioendahlia* „Mm. van Loon”. Dit blijkt voor vakbeplanting een uitnemende verscheidenheid te zijn, daar haar groote bloemen flink rechtop staan. Op deze groep volgt een geheel sortiment van de nieuwere en nieuwste *Pioendahlia's*, flinke, krachtige planten, waarvan de waarde voor tuinversiering hier uitnemend tot zijn recht komt. Dit is de wijze, waarop zij moeten geplant worden, om er inderdaad plezier van te hebben, iedere plant toch is hier volkomen op haar zelf te zien.

Nog nooit zagen wij in ons land zoo'n prachtige collectie *Lathyrus odoratus* bijeen, als wij thans hier kunnen bewonderen. De *Sweet Pea* der Engelschen begint hier te lande gaandeweg burgerrecht te verkrijgen en de wijze, waarop zij hier zijn tentoongesteld, is wel geschikt propaganda voor haar te maken. Om in een vierkant in den grond geslagen palen is vlecht draad gespannen en aan den buitenkant daarvan heeft men de zaden gezaaid, zoo-

dat het gaas geheel met de klimplanten is volgegroeid, wier bloemen er bij honderden bovenuit steken. Daar tegen ieder figuur een afzonderlijke soort gezaaid is en de beste verscheidenheden zijn gekozen, levert dit grootte vak een sierlijker en toch kleurrijken aanblik op, het trok dan ook zeer terecht ieders aandacht. Deze wijze om de *Lathyrus* te kweken, zal ongetwijfeld navolging vinden.

Aan de andere zijde van het pad, waar zich deze inzending bevindt, bemerken wij weder een mooi, ruim geplant boordbed. De achtergrond wordt gevormd door een hooggroeiende *Helianthus*-soort, die niet bloeit, doch door haar donkergroene bladeren een prachtigen achtergrond vormt. Aan de tegenovergestelde zijde staan hier *Galtonia candicans* tegen, met een voorgrond van donkerroode *Gladioli*. Deze combinatie verdient zeker navolging. Het wit der *Galtonia's* spreekt prachtig tegen het donkere blad der *Helianthus*, en het rood van de *Gladioli* vormt met de eerste een zeer mooi contrast. Jammer is het, dat de inzender verzuimde er deze of gene lage bloemplant voor te planten, de *Zwaardlelie's* toch zijn wel wat stijf, wat door een voorgrond minder in het oog zou geloopt zijn. Het eerst ingeslagen pad volgend, wordt ons thans een prachtigen blik gegund op de voorzijde van het huis „Schoonoord”, dat door een vijver van het tentoonstellingsterrein gescheiden, een fraai gezicht oplevert.

In het grasveld, langs den vijver, staan enkele groepen grootbloemige *Canna's*. Deze zijn allen in potten gekweekt en dat is maar gelukkig ook, want nu voldoen zij tamelijk goed, terwijl zij buiten uitgeplant zeker door het koude en natte weer zouden mislukt zijn. Aan de overzijde van dit pad trekt een groote groep *Conifeeren* zeer terecht ieders aandacht. Zij bestaat slechts uit twee soorten de *Cedrus atlantica verticillata glauca* en de *Picea pungens glauca*; de rangschikking is zoodanig, dat iedere plant volkomen tot haar recht komt, terwijl zij te zamen door haar blauwe kleur een inderdaad schilderachtig geheel vormen, waar bijna iedere bezoeker met verwondering bij blijft stilstaan. Iets verder, er geheel van gescheiden, staat een groep *Pelargoniums* zoo mooi van vorm, en zoo prachtig in bloei, dat zij de aandacht, die men er aan schenkt, dubbel en dwars waard zijn.

Thans zijn wij in het gebied der Rozen aangeland, een drietal rozentuinen liggen hier vlak bij elkander en maken een inderdaad zeer goed effect. Wat zou dit gedeelte van de tentoonstelling mooi geweest zijn, indien het weer voldoende had medegewerkt en de bodem daardoor minder vochtig was geweest.

(Slot volgt).

E. TH. W.

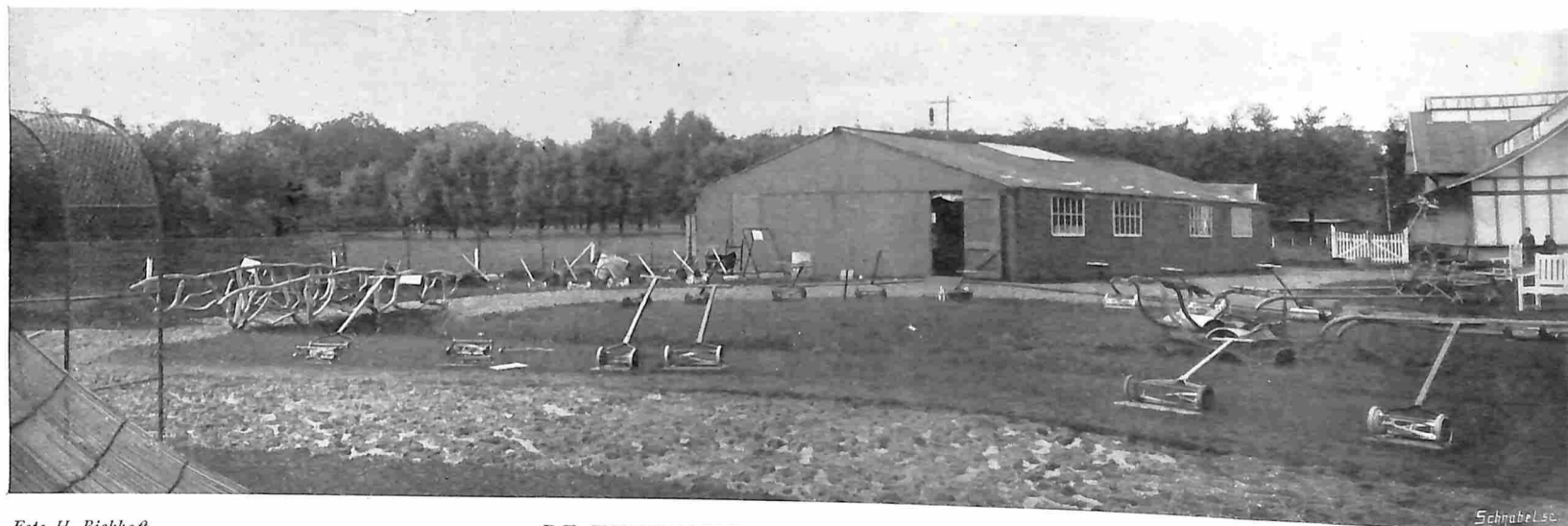

Foto H. Bickhoff.

DE TENTOONSTELLING TE ZEIST.
INZENDING TUIN- EN LANDBOUWGEREEDSCHAPPEN VAN JEAN HEYBROEK TE BAARN.

NEWPORT, DE AMERIKAANSCHES BADPLAATS.

DAT Amerika een leger van millionairs bezit, van welke de minste in rijkdom nog verre den rijksten en machtigsten vorst van het oude Europa met zijne schittering van paleizen en lustsloten overtreft; dat deze Morgans, Mackay's, Rockefeller's of Vanderbilts een praal en luxe tentoonstellen, waarvan wij ons bijna geen denkbeeld kunnen vormen; dat daar met tonnen gouds gehandeld wordt, als gold het de kleinste zaken ter wereld; het is alles bekend en men heeft het meermalen kunnen opmerken, telkens wanneer deze nabobs naar Frankrijk, Engeland, Duitschland of Italië

overstaken en door hun dollars de grootste kunstschaten dezer landen naar hunne homes voerden. Juist echter, omdat de Amerikaansche geldlords in zoo groote menigte hunne zomermaanden aan de kusten der Noordzee doorbrengen, heeft men den indruk gekregen, alsof zij zelf in hun uitgebreide Republiek geen badplaatsen hebben, voorzien van die luxueuse installaties, die paleisachtige hotels, waarvan de cosmopolitische Europeesche zeeplaatsen wemelen en die hun eene noodzakelijkheid schijnen om te leven. Niets is echter minder juist. Reist een Amerikaansche kolen-, mijn-, petroleum-, ijzer- of spoorwegmagnaat naar Europa, dan is dit, omdat het in zekere mate tot zijne opvoeding behoort het land zijner „voorvaderen" te bezoeken, van zijn blinkende dollars den glans af te werpen op de mondaine genoegens in de milieus der groote wereld en om zijne woning met de noodige historische schatten te stoffeeren. Maar even goed als de Engelsche lords en ladies trekken naar Brighton, als geheel Parijs zich na den jaarlijkschen Grand Prix voor Trouville opmaakt, als de Duitse aristocratie des zomers wegvlucht naar Norderney en Helgoland en de Spaansche grandes het hof in Juli volgen naar het weelderige San Sebastiaan, evengoed als Europa zijn Biarritz, zijn Scheveningen, zijn Nizza, Cannes of Monte Carlo heeft, evenzoo heeft Amerika des winters zijn Los Angelos of Santa Monica met het heerlijk, zuidelijk Californisch klimaat, dat tot een lustoord is herschapen en zijn naam van „garden of the gods" met evenveel eere draagt als Montreux die van Zwitsersche Riviera, evenzoo heeft Amerika des zomers zijn Atlantic City en Newport. En het is vooral het laatste, dat een weelde tentoonstelt, die niet te overtreffen is. Alles, wat op een moderne badplaats kan verlangd worden, is hier aanwezig; de zee is hier gemaakt ondergeschikt, tot een afwisseling aan de macht van den mensch. Hier brengt de Amerikaansche high life hare zomermaanden door en spreidt daar in alles, in dagelijkschen omgang zoowel als in vermaken, in kleeding als in levensbehoeften, een verkwisting ten toon, die, hoewel zij het cachet van den parvenu draagt, toch indruk moet maken door het grootsche van haren omvang. Hier leven de milliardairs in streng besloten gezelschap, hier geven zij hunne schitterende feesten, hier komen de vreemdelingen in de rijke hotels van dien glans genieten. Meer dan de badplaats te beschrijven, haar uit te beelden voor eens ieders oog, beoogen de volgende impressies dan ook op dat leven een blik te doen slaan, die de ontzagwekkendheid van praal en pracht in het juiste licht stelt.

In het jaar 1638 kocht William Caddington, die met zijne schaar van volgelingen door de provincie Massachusetts in den ban was gedaan, aangezien zijne politieke en godsdienstige denkbeelden aan die der regeerende magistraat tegenovergesteld waren, van de Indianen het eiland Aquiday en richtte in Newport en Ports-

mouth twee nederzettingen op, die nog heden tot de meest be- teekenende en de belangrijkste steden behooren van dit oord, dat intusschen in Rhodes Island is omgedoopt en de kleinste Staat van de machtige Noord-Amerikaansche Unie vormt. Eene bepaling van dit antiek koopverdrag hield de verplichting in om eeuwig, door alle tijden heen, langs de kustranden een pad voor iedereen vrij te houden, zoodat niet eensklaps de visschers door den een of anderen inval der bezitters van den toegang tot de klippen verstoken zouden zijn, die in het bijzonder met schilderachtig aspect den grooten bocht van Newport omzoomen en alle buigingen, wendingen en vormen, welke deze landwaarts op grillige wijze maakt, getrouw volgen. Aan dit recht van vrijen, onsluitbaren weg dankt de tegenwoordige Cliff Walk zijn ontstaan, en is zij geworden tot een der prachtigste en schitterendste promenades, die men ergens in de wereld aantreft, een

strandboulevard, waartegen zelfs de wereldberoemde zeeweg naar La Corinche bij Monte Carlo en de niet minder bekende esplanades van Brighton en San Sebastiaan het moeten afleggen. Alleen maar zuiver uit het oogpunt van landschapsschoonheid genomen, is het een weg, die in effectvolle glooiing voortdurend nieuwe en onverwachte bekoorlijkheden schenkt. Hoog boven het reinblauwe water der stille bochten zich slingerend, staat deze weg een jaanblik toe in de schoonheid van alle muren, torens en fantastische figuren, die de rotsklippen hier in de natuur hebben gevormd. En daarnevens vergunt het een vergezicht over het wijde water der open baai tot aan de grenzen van den open Oceaan en over de geelkleurige oppervlakte, die het strand niet minder pittoresk vormt. Zoo wandelt men voortdurend van het nauwere in de grootere ruimte voort, steeds met den blik als tegelijk geslagen op den weg voor zich, die bij de naaste kromming eindigt en op de vooruitgeschoven rotsklippen, die er aan herinneren, dat dit einde slechts schijnbaar is.

Maar daarmede alleen zou de Cliff Walk zich zijn roem als iets bijzonders niet kunnen veroveren en dezen zeker niet kunnen behouden. Want hoe bekoorlijk ook de gedachte der natuur is geweest, die haar heeft geschapen, zij behoefde toch nog die tusschen miljoenen geborenen, die hierheen hun huis en haard overbrachten. Onnoembaar rijke Amerikanen zijn het, wat wil zeggen, dat het hier het exposeren, het pralen met een vermogen geldt, hetwelk op eigenlijk onaangename en beslist onartistieke wijze gaarne in het openbaar zich uit en zooveel mogelijk plaats zoekt in te nemen als de verkregen ruimte slechts vergunt. Deze dicht aaneengesloten bezetting der terreinen geldt dan ook de aesthetische bedenking, die tegen het vlak tegen elkander ophoopen van zulk een massale hoeveelheid van paleisachtige pracht- en praalgebouwen gebracht wordt door hen,

die in de geheele rij gaarne wat afwisseling gebracht zagen en daarvoor geen plaats vinden. Geen twijfel, dat huizen als de kasteeltjes van den spoorwegkoning Cornelius Vanderbilt en van Mr. H. J. Oelrichs; als het geïmiteerde Italiaansche palazzo, waaruit Henry John Innes-Kei, hertog van Roxburgue, markies van Bowment en Celsford, graaf van Roxburgue, graaf van Kelso, burggraaf Broxmouth, baron Roxburgue en baron Kei van Celsford en Cavertown in Schotland de schoone May Golet geschaakt heeft, de enige erfdochter uit de millionairrijke Republiek der Vereenigde Staten, die hem voor elk zijner titels eenige miljoenen dollars kon aanbieden; als het landhuis van den kolonel Astor, na den overleden Chineeschen onderkoning Li Hung Chang en den Zuid-Afrikaanschen mijnmagnaat Alfred Beit met hun bezit van twaalfhonderd millioen guldens een der rijkste menschen ter wereld, om slechts eenigen uit de lange rij dezer bouwwerken te noemen, veel indrukwekkender zouden schijnen, eenigszins den

Foto H. Bickhoff. DE TENTOONSTELLING TE ZEIST.

EEN 4½ METER HOOGHE ARAUCARIA IMBRICATA.
INZENDING VAN H. COPIJN & ZONEN.

Foto H. Bickhoff.

DE TENTOONSTELLING TE ZEIST.

VERZAMELING *PICEA PUNGENS GLAUCA COMPACTA*. INZENDING VAN C. B. VAN NES & ZONEN, BOSKOOP.

indruk der groote Britsche jachtgoederen zouden geven, wanneer zij even zoo veel vierkante mijlen voor- en achterland bezaten, als het er thans slechts in werkelijkheid vierkante meters oppervlakte zijn. Aan den anderen kant echter is juist, omdat geen enkele groene, zelfs geen kleine, verkoelende schaduwwerpende boomgroep de verschillende bezittingen scheidt, verkregen, dat de aangelegde grasperken, die tot vlak aan de zee zich uitstrekken, te zamen een perspectief bieden, dat aan een uitgestrekte vlakte vol kleurig, frisch groenen ondergrond herinnert! En daar de eeuwenoude Cliff Walk zich als een bont lint midden door dezen wondervollen aanleg van planten- en bloemensier slingert, zoodat men nu eens tot even voor de groote woningen, der voornamste badgasten den voet kan zetten, dan weder door een uitgestrekte bocht verre vandaar wordt afgevoerd, ontstaat die intieme voeling met de naaste omgeving, die men slechts dan ondergaat, wanneer men op eigen grond en bodem wandelt.

Dit weg-recht der historie, dat door de eeuwen heen in vollen omvang als recht is blijven bestaan, hoe onaangenaam de bepaling van het Indianenhoofd ook voor de tegenwoordige bezitters der kuststrooken zijn moet — dit weg-recht heeft ertoe bijgedragen, dat uit het oorspronkelijke, nauwelijks begaanbare en zeer onaanzienlijke visscherspad een breeden, wit schitterenden parkboulevard is geworden, een esplanade zonder weerga, met al de zorgvuldigheid van een gemeenschappelijk bezit onderhouden en verfraaid, die de aristocratisch-parvenu-achtige geldlords slechts met het geminachte „plebs” te deelen hebben, dat inzonderheid op Zondagnamiddagen niet achterblijft om zijn wettelijk erkend recht in vollen omvang der hoogheid uit te oefenen. Ja, meer dan eens komt het voor, dat sterk communistisch aangelegde wandelaars den gemeenschappelijke weg ook daar volgen, waar hij in privaat grondbezit overgaat en zich zonder meer in de uitlokkende veranda's en uitbouwsels neerzetten in de stoelen, die misschien aan Europeesche koningen of keizers der schitterendste eeuwen hebben toebehoord en waarop even tevoren het verheven lichaam van een der Napoleons dezer eeuw, een Pierpont Morgan, een Rockenfeller, een Armstrong heeft gerust! En dezen, bij al hun traditioneele trots burgers te zijn van de groote Noord-Amerikaansche Republiek, ze zullen wel meer dan eens het hoofd hebben geschud over de onverbreekbaarheid hunner wetten, die er voor zorg dragen, dat de contractuele belofte van anno 1638 heden ten dage nog zoo onverbiddelek in stand wordt gehouden, al is daardoor ook aan het Amerikaansche Brighton de schoonste zeeboulevard geschonken, die zich slechts denken laat!

De gebouwen zelf te beschrijven, zou even doelloos als vermoeiend zijn. Van het rein Italiaansche marmeren palazzo, dat den cosmopoliet het heerlijk Venetië en zijn Lito voor oogen tooververt tot het stijf Engelsche heerenhuis, van de ietwat sombere Schotsche Abbey tot den toren- en spitsenrijken ridderburcht van het Deutschland der middeneeuwen, van den klassieken peristijl, die men in Athene's straten nog aanschouwt, tot den vrijen, het landhuis zoo gelukkig aangepasten bouwvorm, die de Amerikaansche architectuur als een deel harer karakteristieke ontwikkeling mag beschouwen, treft men er alle artistieke en onartistieke stijlen der wereld aan, het trotsche Gothische evenmin buitengesloten als het flonkerende Moorsche systeem, de strenge, typische oud-Hollandsche bouwde evenmin vergeten als de woonhuizen der Chineezen; men wandelt hier langs een afwisselende architectuur, die de schoonste nationaliteitsstraten der wereld-exposities in de schaduw zou stellen, met dat verschil, dat hier slechts de gril der eigenaars deze scheppingen deed ontstaan en

men in plaats van een stijlvol intérieur overal dezelfde goudschitterende, moderne luxe en comfort der twintigste eeuw terugvindt. Alles, zelfs de werkelijk kunstige bloemenaanleg, legt tot in de minste details er getuigenis van af, dat overal de kosten slechts bijzaak waren en geen noemenswaardige overweging verdienden. En toch is met weinige uitzonderingen die overvoerde smake-loosheid vermeden geworden, die ook in Europa bij kunstbouwwerken van den rijkdom, van een parvenu-achtige aristocratie in zoo groote mate wordt aangetroffen, tenzij ze is schuil gegaan in een of ander historisch domein.

Werkelijk, men moet niet vergeten, dat de motieven van landschap en kleur alleen reeds den eigenaar zoowel als den bouwmeester zekere verplichtingen opleggen, die zij, nochtans in den glans der dollars gesteld, niet overwinnen kunnen. Ongeveer anderhalf uur gaans strekt zich deze eigenaardige via triumphalis van den dollar uit. Aan het uiteinde, waar de inham van den Oceaan het diepst is, zoo diep zelfs, dat de golven nog slechts zeer eventjes het fijne zand aanraken, verheft zich het Kurhaus, hetwelk slechts voor de aandeelhouders toegankelijk is. Wie ook maar over het kleinste bezit van deze badpapieren meester wil zijn, moet in andere ondernemingen meer dan eenmaal grootactionnair zijn. Des middags is hier het reüniepunt der elegante equipages en der automobielen. Op het strand, dat ook van de geringste indiscretie der zee zorgvuldig wordt gezuiverd, begeven zich dan, op veelsprekende afstanden wel onderscheiden, de verschillende klassen der Newport'sche badgasten. Het vrouwelijk element betoont zich daarbij voor elke coquetterie sterk vijandig; het costuum is gesloten als op den strengsten winterdag en zelfs de sierlijke laarzen en de steedsche hoeden vinden hunne tegenwoordigsters. Fraaie booten doorkruisen de zee, hulpvaartuigen waken in de nabijheid der badoppervlakte en lange pontons voeren naar een drijvend platform, waar de grootste waaghalzen zich in de zon laten verbranden en in gedachten het poëtisch spel der blauwe golven gadeslaan!

In Newport's haven kan men steeds een aantal van die luxejachten bij elkander vinden, die den roem der Amerikaansche scheepsbouwkunst, waartegen zelfs een sir Thomas Lipton met zijn Shamrock's niets vermag, naar alle landen en over alle zeeën brengen. Dit kostbaarste aller vermaken heeft op deze badplaats in de laatste jaren zulk een omvang genomen, dat de waarde dezer private vloot licht op 50 miljoen dollars kan worden geschat, met een jaarlijksche som van kosten aan onderhoud, honoraria der bemanning, reparatie, verzekering, die met 6 miljoen dollars gelijk staat. En daarbij komen nog voor den tijd der indienststelling, dooreengenomen drie maanden per jaar, de loonen van 5000 luxe matrozen, die ongeveer 3 miljoen dollars vorderen! Zooals men ziet, een staat van dienst, die voor een kleine handelsvloot meer dan toereikend zou zijn. Als overdrijving zal men het dan ook niet beschouwen, wanneer gerekend wordt dat een millionair, die volgens zijn stand voor den dag wil komen, een 100.000 dollars voor de zeilsport op zijn jaarlijksch budget moet brengen. Halfslag Croesussen behelpen zich wel daarmede, dat zij voor den duur van het seizoen maandelijks jachten huren met een onkostenbedrag van eventjes 20.000 dollars, maar eigenlijk wordt deze handelwijze, die den Europeeschen rijken aristocraten vorstelijk zou toeschijnen, in de echte Newport'sche wereld als eenigszins commun, in elk geval als niet geheel fair beschouwd.

Met een automobiel, die thans in de rij der high-life-uitspanningen de tweede plaats inneemt, hetzelfde te beproeven, zou een onmiddellijke boycot uit de eerste kringen tengevolge hebben. Op de doorgaans prachtig onderhouden wegen ontmoet men deze

voertuigen dan ook zoo menigvuldig, menigvuldiger haast dan op de Parijsche boulevards, dat men alleen daaruit geneigd zou zijn de gevolgtrekking van den sprookjesachtigen voortgang der industrie in dezen Staat zonder meer te aanvaarden. Voor vijftien jaren nog telde men geen vijftig automobielen in geheel de Republiek. Reeds kort daarop, in 1899, bedroeg het gezamenlijk kapitaal der fabrieken, aan de vervaardiging van deze machines gewijd, 380.000 dollars. Trots dezen snellen vlucht echter worden uit Frankrijk, het land der Peugeot's en Darracq's, alleen reeds jaarlijks voor eenige millioenen dollars aan automobielen geïmporteerd, uit Engeland en Duitschland minder, maar toch eveneens tot aanzienlijke bedragen, omdat nog in het bijzonder voor recordritten het buitenlandsch fabriekaat den voorkeur geniet. Men kan evenwel een groot vriend van allen vooruitgang zijn zonder de manier te prijzen, waarop in Newport deze moderne sport wordt beoefend. Op motorcycles en automobielen worden in meer dan woeste vaart de scherpste bochten genomen, met donderende snelheid wordt door de straten gereden, die wemelen van deze en andere voertuigen en voetgangers. In het Amerikaanse groote stadsleven is de automobiel nog niet zoo ver gevorderd, als zelfs in Londen, Weenen of Berlijn, maar men kan zich in deze badplaats eenigszins eene voorstelling maken van den toestand, die dan ontstaan zal, vooral wanneer de stofwolken en benzine-dampen tusschen de fameuse sky-scrapers blijven hangen. Te betreuren is het zeker, dat de voorgangers der groote wereld zich hier zoozeer beijveren om de nuttige zijde van dit geheel de wereld veroverende voertuig in de schaduw te stellen om met hun dolle streken slechts het gevaar, dat elke overdrijving met zich brengt, aan het licht te brengen.

Als derde sport sluit zich hierbij het polo aan, hetwelk op de uitgestrekte velden der Country Club met veel volharding en algemeen bewonderde meesterlijke vaardigheid geregeld door een cavalcade wordt beoefend, als welke aanvoerders zonder twijfel de broeders Reginald en Alfred Vanderbilt moeten genoemd worden. De natuureschiedkundige noviteit van de z.g.n. polo-ponny dankt aan dit spel haar ontwikkeling en bestaan. Misschien, dat de polo voor de nakomelingen van het edele paard de mogelijkheid eener voortdurende existentie schept, die nu bijna reddingloos door de automobiel in gevaar wordt gebracht. Maar ook het polo uit zich even graag in een anderen vorm, haast beter zelfs, op het rijwiel. En dus zou men slechts in de wedrennen een loopbaan voor het paard kunnen zien, zouden slechts de schitterende schouwspelen van een steeple chase, derby of jacht-rit, die nimmer vervelen, immer het oog boeien door de levendige stoutmoedigheid, de opwekkende kleurrijkheid hunner tafereelen, het van den ondergang kunnen redden. In Amerika behoort deze sport niet meer onder de vermaken der geldlords; zij gevoelen daarvoor slechts als zij in Europa zijn, en een Auteuil of Newmarket, een Vincennes of Nizza, een Hamburg of Baden-Baden, een Derby of Londen vindt men in een Amerikaanse luxebadplaats niet!

Naast de zoo juist beschreven Cliff Walk strekt zich de Bellevue Avenue uit, die gedeeltelijk parallel met deze landwaarts loopt en de grootste straatweg van Newport is. Aan de eene zijde kan men den achterkant, de kunstige hekwerken en marmeren portalen bewonderen van diezelfde reeks van grootsche bouwwerken, welke men aan de zeezijde voorbij is gegaan. Aan de andere zijde heeft zich dat deel der Newporter badgasten gehuisvest, dat de Cliff Walk reeds bezet vond en de naar de haven leidende Oceaan Avenue te afgelegen voor het dagelijksch verkeer oordeelde. Nieuwere woningen dus met het niet geringe voordeel van uitgestrekte parken, die zich over een zoo omvangrijk terrein uitstrekken, dat zelfs de koetsiers en tuinlieden ver van het paleisachtige heerenhuis af hun eigen châteaux, in den trant van de schilderachtige gebouwtjes uit het Zwitsersche bergland, kunnen bekomen. En onder deze kleine bijgebouwen vindt men zulke bekoorlijke en origineele invallen, in uiterlijk en interieur treft men daaronder zooveel behagelijk comfort aan, dat men den mensch bij zich zou voelen opkomen, dat men liever nog dan meester, dienaar van deze Newportersche milliardairs zou willen zijn. Heeft men echter eenmaal gezien op welke wijze deze dienaren zijn geïnstalleerd, dan komt vanzelf de nieuwsgierigheid boven zich te overtuigen in welke mate de innerlijke en uiterlijke architectuur dezer kasteelen zelve zich verhouden.

Als het best en meest volkomen naar de eischen ingerichte huis geldt in Newport de woning van den kolonkoning Edward S. Verwind, een prachtig gebouw, in den oogverblindenden Versailles-stijl van den tijd van Lodewijk XIV opgetrokken en gelegen in een heerlijken Italiaanschen tuin vol poëtische effecten. Zeer zeker kan men in vele andere dezer zeepaleizen kamers vinden, die imponanter, kostbaarder, met schitterender, sprookjesachtiger pracht in een fantastisch kleed zijn gehuld. Alleen hier echter vindt men, met een merkwaardigen stap voorwaarts op den weg der cultuur, alles zoo ingericht, dat de waarheid aan het licht komt van de meening, dat men zelfs van de meest luxueuse woonkamers geen museumzalen moet maken, geen ruimten, die met de beroemdste receptie-salons der vorstelijke paleizen, waarin de staatshoofden elkander volgens de eischen der etiquette begroeten, kunnen wedijveren. En dat daarbij de grootschheid der inrichting geen schade behoeft te lijden, kan men hier bij eene bezichtiging al spoedig constateeren. Reeds het trappenhuis met zijn grandiose afmetingen, in marmer en antiek goudbrons zeer smaakvol en imposant als ten tijde der Romeinsche impe-

rators uitgevoerd, maakt met zijne breede treden een voornamen indruk. De balzaal, geheel in een kunstvolle houtbetimmering in den style-Lodewijk XV in wit en crème-kleuren gehouden, staat door groote vleugeldeuren in verbinding met de eetzaal, die in hare licht eikenhouten omlijsting een getrouwe nabootsing is van de eetzaal uit het beroemde Venetiaansche Palazzo-Cornaro, waaruit ook de muurschilderingen evenals een reeks doeken van Lazzarini en Tiepolo komen. Een grootsche kast reikt bijna tot aan het plafond en is met prachtige paneelen van geschilderd onyx en brons versierd.

Echter kan de kunstwaarde dezer zaal met die van de ontbijtkamer niet op één lijn gesteld worden. De wanden zijn daar met vier uit de verlichtste dagen der Chineesche geschiedenis stammende paneelen van buitengewonen omvang en van een artisticeit van bewerking bedekt, gelijk men ze nauwelijks in een tweede particuliere woning zal aantreffen. Daar ook de meubelen van dit vertrek in geel en een eigenaardig vaal blauwen tint, gordijnen en tapijten zoowel afzonderlijk als in geheel genomen van een streng doorgevoerden exotischen stijl spreken, valt het scheiden hier moeilijk, al worden nog zoovele andere kunstschaten in uitzicht gesteld. En ze zijn te vinden in de zitkamers, in de prachtige bibliotheek, die naast de heerlijkste bibliophilische schatten een verrukkelijk schoone Luca della Robia bergt, in den palmentuin, in de woonvertrekken, men ziet ze hangen aan de wanden, ze stellen den inhoud van benijdenswaardige kasten en bureaux samen, ze begroeten den bezoeker in marmer, brons, edelgesteenten, gobelins, zeldzame damasten, historische reliquiën, van Caesar en Alexander den Groote af tot Lodewijk XIV, Napoleon en Bismarck, en dit in alle deelen van dit paleis, zonder echter ergens het welbehagelijk comfort daarvan te verstoren. Ze zijn met die bescheidenheid, dien kunstzin, dien men in Amerika zoo zelden vindt, te zamen gebracht en toonen, dat hun bezitter niet alleen milliardair is, maar ook patrieciër weet te zijn als de meest aristocratische Europeesche Maceanas. Want werkelijk, Edward Verwind bezit de kunst zijne millioenen in kunstschaten om te tooveren, op verre reizen en in alle landen heeft hij zich verrijkt met een kennis en wetenschap, die zijn huis in allen deele verraden en het hebben gemetamorphoseerd in een der merkwaardigste woningen der wereld, welke naast de comfort, de gemakken, de nieuwste uitvindingen van het moderne leven, de eigenaardigheden van de meeste landen ter wereld bevat in stijlvolle vertrekken, in doorlopende salonreeksen bergt, naast eene galerij van de beroemdste historische merkwaardigheden.

En dat alles, dat in den schitterenden glans van licht en goud en kleuren een sprookjesbeeld gelijk is, vooral wanneer zich in de eetzaal de gasten geschaard hebben om den met het beste kristal versierden disch, die het eetservies van Maria Antoinette draagt en de parelen der dames flonkerende stralen schieten tegen het goud der kolommer, het lichte crème der twee wanden — dat alles is te danken aan den almachtigen dollar!

Naast de zomersche Newporters, die des winters wegvluchten naar Washington, New York of Chicago, om daar in hunne avenue-paleizen het seizoen mede te maken, bevat deze plaats nog meer dan 25.000 andere bewoners, die het geheele jaar aan het Oceaanstrand verblijven. Zij vormen feitelijk in hun achter de haven omgebouwde stad een soort van achterland van Cliff Walk, Oceaan en Bellevue Avenue, hoewel zij zich grootelijks tegen eene dergelijke meening zouden verweren. In hunne oogen is hun gebied, een der oudst gevestigde in de Vereenigde Staten, het waarlijk aristocratische. Hun statig gerechtshof draagt het jaartal 1739, is echter op lange na niet het oudste gebouw in de stad. In het lieflijke Truropark verheft zich een door acht ronde bogen gedragen overoude steenen molen, waarvan met trots wordt vermeld, dat hij reeds tijdens de dagen van Columbus daar stond. In elk geval bemerkt men in geheel de plaats de naaste buurschap met den rijkdom ten sterkste op. Niet alleen door de pijnlijke zuiverheid, den voortreffelijken toestand van straten en openbare gebouwen, maar evenzeer door een overal doorstralende overhelling naar decoratieve versiering. Het markt- en beurskwartier is geheel op luxe en hoogheid ingericht. De bank van Newport schittert van marmer en goudbrons. Het is juist de z.g.n. labourday, wanneer wij door de straten wandelen, die met het oog op den aanstaanden opmarsch van de arbeidersparade met het grootste deel der mobiele bevolking zijn bedekt.

Een arbeidersparade in Newport, dat is een van die pikanterieën, die men, als bezoeker van de overzijde van den Oceaan, gaarne eens medemaakt. De optocht is een goed half uur lang en draagt met zich de gewone vlammende protesten tegen trust, volksverdrinking en kapitaal, in reuzenletters op fonkelende banieren geschilderd. Met effectvollen ijver worden de grenzen afgehoopen, die Newport van Newport, voorhuis van achterhuis scheiden. De talrijke muziekkapellen vallen zoo akelig valsch met hunne schetterende tonen in, dat het werkelijk een wilden krijsroep schijnt, die schalt. Ziet men echter de goed gevoede en gekleede demonstranten, dan wordt het iets anders. Er is hier, aldus een Duitsch correspondent, een der-burgerij-willen-doen-gelooven aan vijandschap tegen het kapitaal een smakelooze aardigheid, er is in deze tegenstelling van kapitaal en arbeid eene parodie, allerminst eene uitbeelding van den socialen strijd van geld en drukking, die in dit met goud overladen badoord zulk een sprekende omgeving had gevonden.

HET GEHEUGEN DER KIPPEN.

ALGEMEEN wordt een kip voor dom gehouden, en al is b.v. een papegaai een veel snuggerder vogel, toch mag de kip er op verstandelijk gebied wel wezen. Ze weet b.v. bij regenachtig weer zich aardig goede en droge schuilplaats te verzekeren, wat van overleg blijk geeft, terwijl ze haar weldoeners en verzorgers zeer goed leert kennen, hen zelfs blijken van gehechtheid geeft, door hen als een hondje te vergezellen.

Als nieuw materiaal in zake dierengeheugen hebben onlangs een paar Duitsche psychologen typische resultaten verkregen met proeven op kippen genomen. Ze plakten op een stuk karton een twintigtal rijstkorrels vast en strooiden er enkele andere graankorrels tusschen door, waarna het gevalletje een kip werd voorgezet. Dadelijk begon die te pikken voor den voet op, doch daar de rijst niet los te pikken was, gaf de kip spoedig de pogingen daartoe op en het beest stelde zich met de losse graankorrels tevreden.

Door deze proef achtereenvolgens eenige malen te herhalen, bleek, dat na een drie- of viertal keeren de kip onmiddellijk aan de losse graankorrels begon, en verder naar de vastgeplakte rijst niet meer omzag. Conclusie: de kip heeft geheugen en laat zich niet meer dan eenige malen op dezelfde manier bedotten. Voorts viel op te merken, dat de proeven bij langere tusschenpoozen genomen sneller de feiten in het kippenbrein fixeerden, dan wanneer die in snelle opeenvolging gedaan werden. In het eerste geval was de kip op de hoogte na drie proeven, bij snel proevenverloop eerst na een zestal. Het schijnt, dat het kippetje door

Foto Gos. de Veegt.

IN DE KRABELBUURT.

tijd om na te denken over de vraagstukken de wetenschap eerder machtig is, en de oplossingen beter in haar geheugen bewaart.

Gaf men na dagen van proefnemingen, beter gezegd beproevingen, onze kip losse rijst, dan vertrouwde zij die al heel weinig en taalde er bijna niet naar.

Om te onderzoeken of een kip tellen kan en hoever haar rekenkunde gaat, werden ook interessante ontdekkingen gedaan. Men plakte de graankorrels op een rijtje en legde in de rij om de andere een losse korrel neer. Al heel gauw pikte de te dineeren genoodigde kip onmiddellijk de losse nummers: 2, 4, 6, 8 enz. weg en sloeg de nummers 1, 3, 5, 7, 9 enz. over. Ook als er tusschen de vastgeplakte korrels twee stuks losse in de rij gelegd werden, begreep de kip spoedig de volgorde en vergiste zich geen oogenblik. Bij tusschenplaatsing van drie korrels werd het haar evenwel te machtig, ze raakte den tel steeds kwijt; zulke reeksen gingen haar verstand blijkbaar te boven.

Toch wel om respect te hebben voor zoo'n kakelaarster, waar er nog wilde volksstammen zijn, wier getalbegrip nauwelijks verder reikt dan het getal hunner vingers, en alles wat daarboven gaat is „booltha”, d.i. „veel”!

Tellen en rekenen toch geldt als bewijs voor de ontwikkeling van het denkvermogen, 't is een blijk van schranderheid b.v., dat een ekster tot vijf kan tellen. Wanneer een gezelschap van hoogstens vijf personen hem vervolgt, keert hij pas naar zijn nest terug, nadat hij allen heeft zien weggaan; zijn het meer dan vijf personen, dan raakt de ekster in de war.

De proefnemers bovengemeld hebben trouwens ook kinderen van verschillende leeftijd aan die proevenserie onderworpen, waarbij bleek, dat geen kind onder de drie jaren een kip die kunststukjes kon nadoen, waaruit dan weer volgen zou, dat eerst na dien leeftijd een mensch meer dan kippenbenul van de arithmetica deelachtig wordt. G.

IN DE KRABELBUURT.

DAT ons land mooi is, kunnen thans velen weten, dank zij de steeds uitvoeriger propaganda die voor landgenooten daartoe gemaakt wordt vooral in de geïllustreerde bladen. Dat het tevens en in de hoogste mate typisch is, erkennen de vreemdelingen die het met onbevangen oog bezien.

Helaas zijn de routen nog beperkt waarlangs de grooter wordende stroom buitenlanders Nederland kunnen of moeten gaan. Eenige dier routen zijn zelfs akelig traditioneel en leiden alleen naar klompen, wijde pantalons en naar op-het-kantje-af tooneelmatig, d.w.z. kunstmatig gedoe.

Een nieuwe combinatie van het mooi en het typische, dat dichter bij Amsterdam ligt dan Marken of Volendam en hoogst zelden bezocht wordt, brengen wij thans onder de aandacht der lezers van „Buiten”.

't Heet dáár de Krabbelbuurt en het is niet te stout beweerd dat vermoedelijk niemand, zelfs geen eindexamer — H.B.S. (en dat zegt veel!) op de kaart van Noord-Holland direct die buurt kan aanwijzen.

Zelfs een bootkapitein die er negen jaar langs is gevaren verklaarde ons daarvan nooit gehoord te hebben.

Men komt in die aardige buurt zeer genoegelijk met een dier stoombooten die tusschen Amsterdam en IJmuiden varen en bekend staan onder den ook bijna letterlijk juist naam Goedkoop-booten. Het station voor afstappen heet West-zaan,

een eind voorbij de Hembrug. Want de Krabbelbuurt, evenals de Westzaansche Overtoom, het Zuideinde, de Kerkbuurt en het Noordeinde, behooren tot West-zaan. Het is een van het Zuiden, naar het Noorden loopende boomrijke weg die, een uur lang loopt langs water en huisjes, maar als een oase bij een woestijn, rechts en links, achter die lommerrijke strook onafzienbare open grasvlakten doen speuren.

Van het bootstation West-Zaan gaat 't eerst een kort eind langs een houthaven, waarin soms groote zeebooten hun groote houtladingen lossen door de zware balken, zoo maar, in het water te doen neerploffen, waarin het hout dan opgepikt en tot vlotten wordt samengeschoven.

Dan den Zeedijk op, even links tot aan de „Kluft” een mooi schilderachtig glooiend wegje dat omlaag voert naar een der eigenaardigste buurten van Noord-Holland.

Zooals gezegd, er zijn veel boomen langs dien buurtweg en dat lommer maakt op den meest zomerschen dag de wandeling nog aangenaam. Maar ook het kalme, zeer frissche waterlint dat evenwijdig aan den weg loopt en dat door de geringe breedte eerder den naam van sloot dan vaart verdient — als 't niet zoo typeerend was voor die

talooze huisjes aan die...vaart, bekoort onmiddellijk het oog, behoort bij het geheel.

Zonder dat watertje geen bruggen en 't zijn immers die dozijnen bruggetjes, hooge, kleine, ronde houten, ijzeren, rechte of met kippentreden voorziene Zaanse bruggetjes, die 't curieuse van die buurt verhoogen.

Elk huisje, en ze rijen zich een uur lang naast elkaar, ieder met keurige tuintjes, doodeenvoudig, ultra-landelijk maar zindelijk en welvarend — elk huisje heeft zijn bruggetje.

Ik ben den tel kwijt geraakt toen ik boven de 80 stuks kwam. En het zijn geen boerderijen, die nu en dan wel eentonig kunnen doen, maar het zijn van die kleine meest groene of grijze Zaanse houten huisjes met uitgeschulpte voorgevels, zoo maar vierkant neêrgezot met de voordeur een eind boven den grond alsof er altijd vrees voor „hoog water” bestond.

De bewoners zitten in de meest volmaakte rust daarbinnen. Opvallend kalm is het daar, geen gerij op den weg, geen ander geluid dan het gekwaak van eenden die ploeteren in het water en die aan de Westzaners den spotnaam „kroosduikers” bezorgden.

Een rust-genot en een gras-frischheid overal, die moeilijk te beschrijven is doch slechts daar ter plaatse kan gevoeld worden.

Tevens gaan de oogen te gast aan de meest verrassende natuurschilderijtjes, die bloemen, boomen, huisjes, water en bruggen, in bekoorlijke afwisseling, bij elke bocht van den weg door de „Buurten” te voorschijn doen treden.

Een vreemdeling raakt hier in verrukking; een landgenoot moet hier erkennen zóó iets nog niet gezien te hebben.

Wat de huisjes aan de wegzijde betreft zo leest men soms op het snijwerk der deuren jaartallen uit de 17e eeuw. Wij noteerden o.a. Anno 1683 en Anno 1685. Die kleine houten huizen staan nog stevig open en bloot, zijn nog bewoond en veel merkwaardiger dus dan het in elkaar gezakte en omhulde

Czaar Peterhuisje te Zaandam, uit 't oogpunt van ouderdom en soliditeit.

Men wijst te Westzaan trouwens ook een historisch merkwaardig huisje aan, nl. dát waar Lambert Melis woonde die in 1574 zijn moeder met een slede over het ijs redde uit de handen der Spanjaarden. Die er naar kijken wil, vindt op de wandeling naar en door de Krabbelbuurt nog menig oud houtsnijwerk aan gevel of deur dat de moeite van even stilstaan beloont.

De geheele tocht naar dat land van groen geurend gras, van eenvoud en vol verrassende tafereelen voor den stedeling, duurt niet langer dan een paar uur en kan tusschen twee booten naar en van Amsterdam geschieden. Die eenmaal in die Krabbelbuurt geweest is, gaat er nog eens heen, bekoort door het typische, aantrekken door het mooie. GOS. DE VOOGT.

BATAVIASCHER VRUCHTEN.

III. LANGSEP EN DOEKOE.

OVER „langsep” en hare familieleden „doekoe” en „ketjapie” een paar woorden. *Langsep*, te Batavia *kokosan* genoemd, groeit in trossen van middelmatig groote boomen en komt op geheel Java algemeen voor. Door het wrang-zure van haar smaak en de groote hoeveelheid harsachtig melksap, dat de vrucht afscheidt, wordt zij weinig door Europeanen gezocht, daarentegen zooveel te meer voor den inlander, waartoe niet weinig haar goedkoopte — een à twee cent een geheele tros, zal bijdragen.

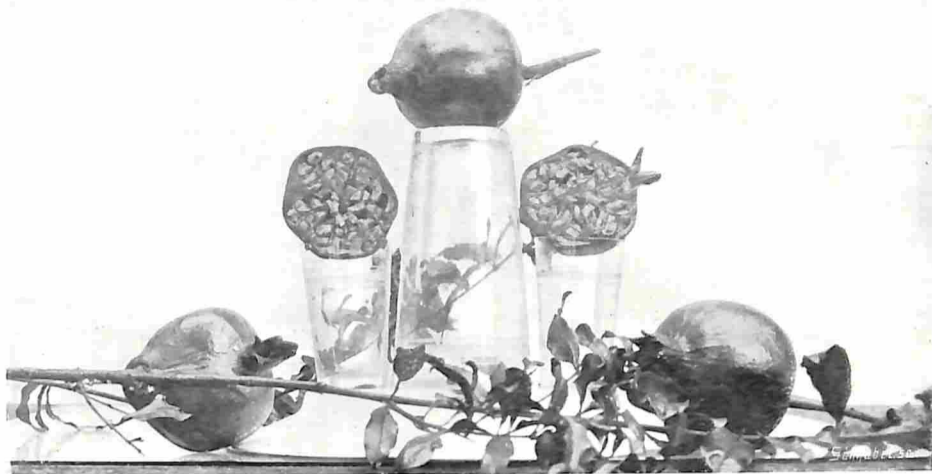
Doekoe — een door kultuur veredelde soort van langsep — daarentegen bijna alleen in Batavia goede vruchten dragende — wordt veelvuldig, en gaarne, door de Europeesche bevolking gegeten. De doekoevrucht is zoetig-zuur, grooter dan de langsep en veel minder hars bevat. Is, zooals gezegd, de kleur van langsep gelijkmatig lichtbruin-brons, dan is die van doekoe vuil lichtgeel met wittige vlekken. Op de naast elkaar gestelde photographieën van langsep en doekoe ziet men duidelijk de fraaie schroefvormige trossen en de gelijkmatige kleur van de eerste, zoomede de slecht gevulde trossen en gevlekte tint der laatste. Langsep wordt in geheele trossen, doekoe meestal daarvan afgeplukt, per getal te koop geboden; de laatste wijze van verkoop komt den inlander goed te pas, wijl hij daardoor gelegenheid heeft der onervaren Europeesche huismoeder doekoe gemengd met langsep in de hand te stoppen en dit mengsel, als ware het doekoe alleen, betaald — acht à tien cent per honderd — te krijgen. Geopend lijken beide vruchtsoorten op elkaar. Door een vrucht tusschen vinger en duim te drukken, springt aan het onderende daarvan de leerachtige schil open en zijn de vijf à zes vruchtdeelen er uit te nemen. Deze in vastheid aan kersen gelijk, hebben de kleur van gaar gekookte sago. In één, hoogstens in twee dier deelen is een pit tot algeheele ontwikkeling gekomen, die, als men er bij ongeluk op bijt, blijkt van scherp, bitteren smaak te zijn. Op de afbeelding der doekoe ziet men tegen den rand van het omgekeerde bord, van links naar rechts: de geopende vrucht, het genietbare deel daarvan met de schil en een horizontale doorsnede, waarin de pit.

KETJAPIE.

Evenals langsep en doekoe behoort *ketjapie* tot de familie der meliaceën.

In tegenstelling van de doekoe, die zoo gaarne door ons in Indië wordt gegeten, heeft het vruchtvleesch van „ketjapie” voor Europeanen geen waarde. Als gevolg daarvan is die vrucht bij hen zoo goed als onbekend. Alleen als zij in den vollen tijd, dagelijks in tal van vrachten langs den weg gedragen worden en in handen van elk inlander, dus ook in die van onze huisbedienden zijn, zal mogelijk de een of de ander de tot nu voor hem onbekende vrucht hoogstens opmerken, doch, zooals dit gewoonlijk in Indië gaat, zonder zich de moeite te geven om te informeren of na te gaan, of zij in enig opzicht hem zou kunnen boeien. En toch is zij belangstelling waard, zij het ook alleen om haar bijzonder fraaie kleuring. In een aanteekening bij het photographieeren gemaakt, lees ik: haar schil is vrij dik, leerachtig, aan de buitenzijde viltig behaard en van kleur „vieil or”, aan de binnenzijde is zij direct na het opensnijden donzig-wit, doch gaat onmiddellijk daarop, op de snijvlakte, in helder goudgeel over; het eetbare deel, de zaadmantel, is roomkleurig, terwijl de zaden zelf licht magenta rood met donkerder getinte aderen zijn.

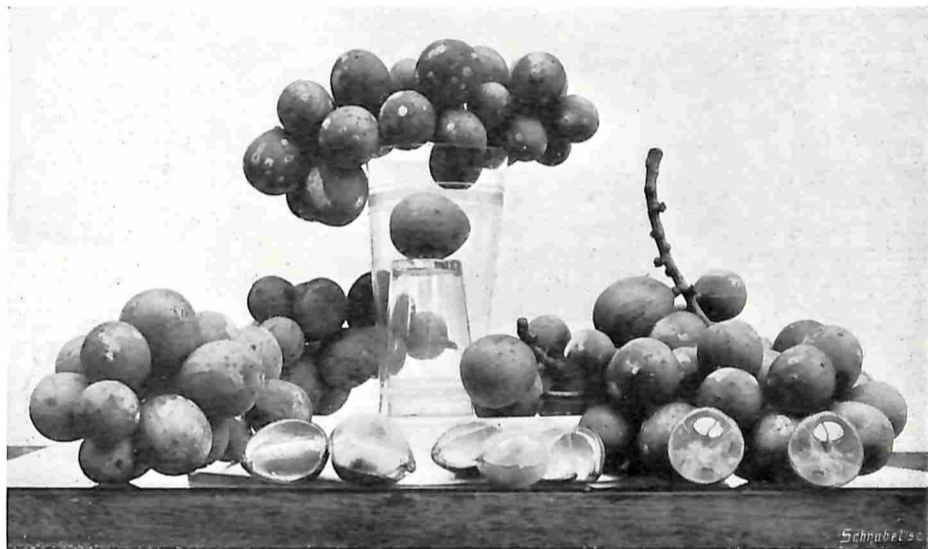
Door den inlander op Java wordt ketjapie in onnoembare hoeveelheden verorberd, waartoe veel bij-

BOEWAH DALIMA (*GRANATUM PUNICA*).

draagt, dat een zes à acht dier kogelronde vruchten ter grootte van een kleinen sinaasappel, in bosjes bij elkaar gebonden, voor één enkele cent te koop zijn. Nog wordt opgemerkt, dat het hout zoowel van den langsep, als van den doekoe- en ketjapieboom van groote waarde is, evenals de mahoni en cederhout leverende boomen, die met hen tot eenzelfde familie behooren.

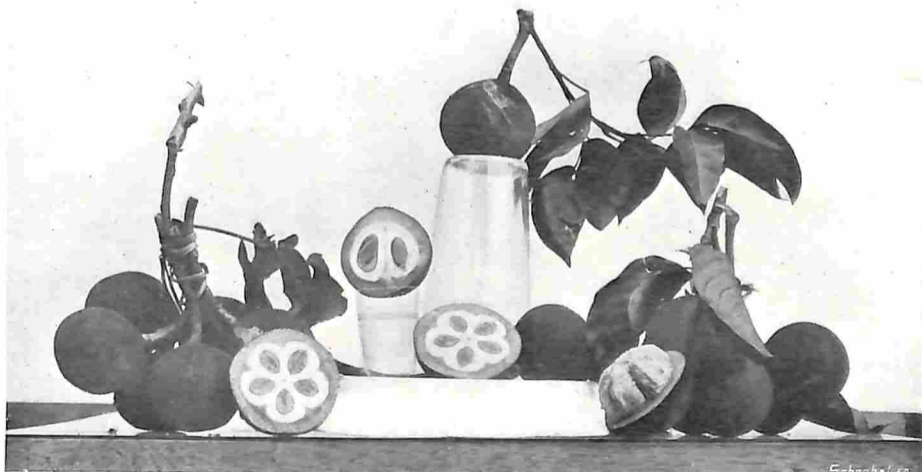
Met ketjapie verkeert „menteng”, „gandaria” en „mandalika” — om van minder veelvuldig voorkomende soorten maar niet te spreken — in gelijke omstandigheden, in zooverre zij alle als genotmiddel gelijkelijk bijzonder gezocht bij den inlander zijn en, den Europeaan alleen boeien door hun fraai gekleurd voorkomen. (Wordt vervolgd).

DOEKOE (*LANSIUM DOMESTICUM*).

BOEKAANKONDIGING.

Ten gerieve van hen, die vóór 1 Mei 1910 opgave willen doen van het bedrag der jaarlijksche zuivere tiendopbrengst gaf de Directie van den landbouw, Departement van L., N. en H. een Beknopte Toelichting van de wet van 1 Juli 1909 (*Staatsblad* No. 221) tot aanvulling der Tiendwet 1907 (*Staatsblad* No. 222). Exemplaren van dit vlugschrift zijn gratis verkrijgbaar: voor landbouwverenigingen bij de Directie van den Landbouw; voor particulieren bij de Tiendcommissiën en bij de Ontvangers der Registratie en Domeinen.

KETJAPIE (*SANDORICUM INDICUM*).

BALI EN PERGANUM

OP HUN KUNSTREIS DOOR DUITSCHLAND EN OOSTENRIJK.

I.

BALI kwam een tijdje in Breda bij Perganum logeeren, om flink te oefenen voor de groote reis, die op het programma stond. Perganum zou de viool bespelen, Bali de gitaar, terwijl in een stuk of tien talen liedjes gezongen zouden worden. Zoo trok het tweetal elken vrijen avond bij goed weer er op uit, den fraaien Breda'schen Boulevard op, met roffelende krijgsmuziek een polonaise improviseerend; aan de ramen verschenen lachende menschenhoofden, theedrinkende families keken over de tuinhokjes, leeglopende jongelui sloten zich aan bij den steeds aangroeienden optocht. Bij een bankje werd halt gemaakt, en een kring vormde zich om het orkest, waar Bali de bankleuning beklom, en Perganum aan z'n voeten stond te fiedelen. Frisch trilden de vioolklanken de avondlucht in en klankvol bromden de gitaarbassen. Dan een luchtige coon-song, een zangerig Fransch liedje, een grappige Ueberbrettl-mop, een Hollandsch mopje uit het aloude repertoire van Balosky en Bali.

* * *

Een ander beeld — een vroolijke tennisbaan, met lieve, jonge meisjes in zomertoeletjes. Voor het primitieve rieten tentje staan een paar tuinstoelen, en daar zitten Bali en Perganum te spelen en te zingen, omgeven door een helderen groep van vroolijke, jonge menschen.

— Hè, Bali, nog eens van Billy Bailey...!

— Ja, en dan van Diogenes in de ton...!

Ondertusschen worden de lintenbossen uiteengeplozen en bewonderd, uitgespreid over den schoot der meisjes.

— Van mij krijg je er ook een!

Rrrt... * * * alweer een ander stik... een gezellig fuifje in ongedwongen onder vrienden zijn. Eerst een kopje thee drinken, en dan verdwijnen Bali en Perganum geheimzinnig. Een koffertje nemen ze mee naar boven, waar ze zich opsluiten in een geïmproviseerde kleedkamer. Na een oogenblik komen ze de trap weer af, in „ambtsgewaad”, klaar om zoo te vertrekken naar Thüringen, het land van belofte.

Schunnige pakjes, met sporen echter van vroegere elegance; een kleurige, breede hoed, slordig geplooid. Bonte flodderdassen, roode gordels om. Luchtige sporthemden met lage halzen. Een sierlijk demi-tje met zeer vele dienstjaren, maar nog steeds rijk genoeg. Op den rug eenvoudige knapzakken, met riemen onder de armen vastgesjord. Een tip van een rooden zakdoek gluiert achteloos uit een der wijde jaszakken, en een wit bandje verraadt het geldzakje, dat gereed is om de verdiensten te ontvangen. Onder den arm de instrumenten, prijkkend met kleurige lintenbossen, opgebouwd door de belangstellende zorgen van attente jonge dames of feestvierende verenigingen. Een algemeene uitroep van verbazing, be- en verwondering, met allerlei bijmengsels.

— Wat zien ze d'r éénig uit!

— O, wat griezelig!

— Lâ-me je eens van dichtbij bekijken!

— Gaan jullie zóó?

— Hè, Bali, zing nou nog eens van de reis door Thüringen!

Dan ging voor de zooveelste maal van stapel het liedje van indrukken, opgedaan op Bali's vorige kunstreis door het Thüringer woud, gemaakt met den mandolinist Ciro, een Congo-mulat.

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Drie heele weken lang,

Verdienden wij ons dagelijksch brood,

En wat er verder overschoot,

Met snarenspeel en zang.

Dat stukje brood was lang niet slecht,

Met boter naar begeert!

Soms was er Schinken opgelegd,

Soms honing opgesmeerd.

En dan met 'n allen het refrein, terwijl de gitaar een dreunende bassenreeks liet hooren, en Perganum z'n viool onder den arm nam om méé te zingen:

Zoo trokken wij als muzikant

Door 't hartje van Germanenland

Met de mandoline, Met de mandoline,

Met de mandoline en gitaar.

Het koor zwijgt en Bali gaat weer verder:

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Had ik een compagnon.

Hij was een zwarte Afrikaan,

Daar uit de Congostreek vandaan,

Geroosterd door de zon.

Soms sprak-ie Spaansch, soms Portugeesch,

En dat kwam goed van pas.

Omdat het zonneklaar bewees,

Dat hij géén namaak was.

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Zat ik deftig in m'n goed:

Een doorgesleten, vale jas,

Een schelle, rooie flodderdas,

En een slappe, breede hoed.

M'n vrind droeg anderhalf bretel —

— De andere helft was zoek —

En ik een sporthemd van flanel,

En franje aan m'n broek.

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Was 't aardig om te zien:

Een heele hoed vol nikkelgeld

Werd elken avond uitgeteld,

Op stapeltjes van tien.

Soms vischten we het zilver druk

Te voorschijn uit den hoop —

Soms ook een valsch tien-Pfen-nig-stuk,

Soms ook een beenen knoop.

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Toen waren we steeds galant;

Geen enkel meisje was zóó stug,

Of altijd knikte ze lief terug,

Of lachte naar onzen kant!

Zoo menig senorita was

Met ons ten zeerst bevriend:

Soms dronken ze met ons uit

één glas,

Soms gaven ze ons een lint.

Toen ik muzikant in Thüringen was,

Toen spraken we elke taal:

— Atjee, mein Herr, und danke

sehr!

— Gai zaít van Olland, niet,

minéér?

Da war ick óóck ä mal!

— Si, si, senora, ya locré'!

— We'll play a cake-walk, yes!

— Merci, monsieur, ah, quel

bonté!

— Io sono Olandès.

— Nou, 't is maar te hopen,

dat jullie goed weer treft!

— En wanneer gaan jullie nou?

— Woensdag, den 14en, dan

zijn we Donderdagmorgen op den Inselsberg.

— O ja, dat is dat hotel, waar jullie uitgenoodigd zijn, hè?

Laatste avondconcert, verbonden met bal champêtre op den Boulevard. Op het bewuste bankje staan Bali en Perganum te spelen, walsen vooral, woeste en sleepende; dan op algemeen verzoek weer eens een polonaise, met de bekende krijgsmuziek onder trommelgeroffel van de gitaar: Turf in je ransel er tusschen door gewerkt, en dan weer opnieuw de krijgsmarsch. Een lange polonaise-bende huppelt achter het orkest aan, in hossenden rondgang. — Nou, Woensdagmorgen komen we allemaal aan den trein, hoor! Zes uur, hè?

Moeizaam sjokken Bali en Perganum 's morgens half zes met twee zware koffers door de stille straten van Breda. Liefdevolle huisgenooten, het tweetal uitgeleide doende, helpen een handje, en dragen de viool, de gitaar, en een veelbelovende doos met een taart er in, want de volgende dagen zijn Bali en Perganum jarig, een dag na elkaar. Op het perron staan reeds de goede vriendinnen en vrienden, de lintenschenksters en kunstbeschermsters, te wachten. Een afscheidsmopje te midden van een steeds aangroeiende groep van luisteraars.

— Hè, Bali, nog eens van Billy Bailey! Dan rijdt de trein voor — een hartelijk afscheid — de bagage in de coupé gehe-

— Hè, Bali, nog eens van de top-top-top...!

De halve trein luistert happig mee, terwijl de trein langzaam wegstoomt. Op het perron wuiven zakdoeken: Bali en Perganum hullen de instrumenten weer in zak en kist.

— Nou, kerel, nou begint het haast! Nog een dagje reizen als heer, en dan worden we een kleine twee maanden schooiers!

— Daar zullen we eens een stukkie taart op eten, zeg! Als d'r geen wijn is, dan maar met roomtaart! Nou, jô, op de reis, hoor!

BALI.

BALI EN PERGANUM.